

Bronislaw Malinowski

Polsk-engelsk antropolog

JØRGEN LETH

FRA: *Mine Helte. Det uperfekte menneske / 4* (2015, 27-34). Optrykt med venlig tilladelse fra forfatter Jørgen Leth og forlagsredaktør ved Gyldendal Johannes Riis.

Der er et billede af ham, hvor han står i fuld tropedragt, med gamacher, men uden tropehjelm, med venstre ben på en lavtliggende trægren. Som en storvildtsjæger med fod på sit trofæ. Antropologen på arbejde, klar til at gøre sine iagttagelser.

Det er den situation, han har fikseret med selvudløseren på sit fine trækamera på stativ.

På et andet billede står han, med tropehjelm af kork, tilsyneladende i samtale med en indfødt.

Han har undtagelsesvist stillet sig selv op. Sådan som han mange gange stillede sit menneskelige materiale op i overskuelige tableauer, hans "informanter", de indfødte mænd og kvinder i landsbyerne på Trobriand Islands. I grupper, en høvding med sine hustruer, de unge mænd i en gruppe, de unge ugifte kvinder i en anden. Kvinden, som piller lus ud af mandens hår. En gammel mand, en gammel kvinde med læderagtige bryster, en ung kvinde, der skraber på et bastskørt, en ung mand med fjer i hårer.

Hans uhyre enkle fotografiske stil er lige så inspirerende som hans skrivi.

Han kom til at stå for en ny opfattelse af menneskestudiet. Han samlede detaljer, og han satte dem sammen. På samme måde, som en fysiker konstruerer sin teori ud af sammenbragte eksperimentelle oplysninger. Og ud af det kom en sociologisk syntese, et billede af sammenhænge, og lige præcis det definerede han som etnografens opgave. At sætte ting sammen, en kulturel antropologi, i stor afstand fra den på hans tid gængse evolutionære tænkning. Han var langt forud for sin tid og kom til at betyde enormt meget for antropologien fremover.

Det var en skænebegivenhed, der satte det i gang.

I 1914 var han til en antropolog-konference i Australien og rejste til Papua New Guinea og derefter til Trobriand Islands, en øgruppe lige nord for PNG. Han strandede på disse øer, mens han var i gang med sine studier. Han fik nemlig ikke tilladelse til at rejse tilbage til Europa efter verdenskrigens udbrud, fordi han, selvom han var polsk, var borger i Østrig-Ungarn.

De australske myndigheder gav ham mulighed for at gå videre med sin research i Melanesien eller blive anbragt i en flygtningelejr i Australien.

Det var en chance, han greb.

Og som det skulle vise sig, en chance, som vi alle fik, for at forstå noget mere af verden og livet.

Malinowskis idéer og metoder gjorde ham til en af det 20. Århundredes vigtigste og mest indflydelsesrige antropologer. Det, han opdagede i sit feltarbejde, gik stik imod den freudianske idé om et universelt Ødipus-kompleks. Han vidste, at såkaldte "primitive folk" var fuldt på højde med "avancerede samfund", når det gjaldt om at forstå elementære tings sammenhæng.

Han mente, at det var en forudsætning, at antropologen lærte de indfødtes sporg og gjorde sig fortrolig med dagliglivets mest trivielle detaljer.

Greb man feltarbejdet an så seriøst, så ville man få de mest subtile nuancer frem om religion, seksuel praksis, bryllupssikke, handel.

Tidligere antropologer havde ofte lavet nogle fejende generaliseringer. Malinowski klædte dem af, især de såkaldte socialdarwinister, som mente, at udviklingen altid følger en snorlige streg.

De lineære modeller duede ikke.

Malinowski og hans elever lavede undersøgelser, som påviste, at forskellige stemmekulturer var langt mere rationelle og pragmatiske, end de havde fået ry for i hvide kolonialisters og missionærers beretninger.

F.eks. viste det sig, at magiske ritualer havde vigtige sociale funktioner i forbindelse med f.eks. bryllup og handel og fiskeri.

Her er Bronislaw Malinowskis vigtigste værker:

Argonauts of the Western Pacific (1922), hvor han studerer, hvilke ritualer og tanker der styrer den komplekse handel fra ø til ø i dette kæmpestore ørige.

Crime and Custom in Savage Society (1926) og *The Sexual Life of Savages in North-Western-Melanesia* (1929).

Det er den sidstnævnte bog, jeg altid er vendt tilbage til.

Den fortæller om kærlighedens ritualer og praksis. Jeg har altid været vild med den nøgterne tone mellem antropolog og informant i samtalerne om et så hot emne. Modstillingen af kold og varm fascinerer mig. Den coolness i tonen har jeg altid villet låne til mine film. At se, lytte og beskrive på Malinowskis måde. Kigge på livet i Danmark på den måde.

Jeg opdagede Malinowski, da jeg studerede antropologi på Københavns Universitet, mens jeg var journalist på dagbladet *Aktuelt* i begyndelsen af 60'erne. Denne mand, pioneren i etnografisk field work, blev en direkte inspiration for mig, da jeg kom i gang med at lave mine "antropologiske" (1966), startende med *Det perfekte menneske* (1966), og direkte videre i *Livet i Danmark* (1971), *Det gode og det onde* (1974), *Notater om kærligheden* (1989) og *Det erotiske menneske* (2010).

Den samme idé er bærende i næsten alle mine andre film, f.eks. *Motion Picture, 66 scener fra Amerika, Pelota*.

Jeg ville være Malinowski. Jeg overtog hans mani med at studere mennesker i detaljer, de ydre træk, og forsøge at få øje på tanker og følelser bagved.

Mit greb var elementært. Jeg ville flytte hans måde at observere og beskrive omverdenen på fra en fjern eksotisk virkelighed "hjem" til vante danske omgivelser. Jeg ville bruge hans undren, en elementær nysgerrighed, hans vilje til at undersøge og lære, at flytte alt det over til det formodet velkendte. Som så, i teorien i al fald, kunne blive lige så mystisk og uigennemtrængeligt som det såkaldt eksotiske.

Jeg ville fastholde en naivitet: jeg ved ingenting, men vil gerne vide noget.

Deri består hele øvelsen. Det, jeg kan se, det, jeg kan lytte mig til. Det, der kan læres ved at opstille modeller. Stille spørgsmål. Lytte. Se.

Malinowski kom mig til hjælp, da jeg havde allermost brug for det. Nemlig i en periode i slutningen af 80'erne, hvor jeg befandt mig i et dybt sort hul af depression. Jeg var ved at miste troen på, at jeg kunne komme op af det. Og var især i tvivl om jeg kunne gennemføre mit sindssyge filmprojekt *Notater om kærligheden*.

Men ved at støtte mig til Malinowski genfandt jeg klarheden og nysgerrigheden og lysten til at finde ud af ting. Hans visdom gav mig livslyst og midler og mod til kommen igennem.

Filmen blev en slags fordybelse i den verden, der ligger derude og findes.

Jeg blev antropolog igen.

Det starter med en slags hærværksdigt:

Ulyst. Ulyst.

Ad helvede til.

Jeg er ikke klog. Jeg ved

ingenting. Jeg ved ikke

hvordan jeg skal få fat.

Mit hoved er i stykker.

Min krop synker

ned mod jorden.

Uorden, kaos.

Jeg tager papiret

ud af maskinen.

Det

er en handling.

Jeg
ryger en cigaret.

Jeg rejser ud til øerne
for at begynde et sted.
For
at begynde et sted.
Det er 70 år siden
Malinowski var her.
Han sov i sit telt.
Han vågnede
op om morgenen.
Han talte med de indfødte.
Han indsamlede
Sit materiale.
Han ville beskrive
kærligheden.
Det
var hans projekt.
Malinowski
er min helt.

Jeg kan mærke
min krop
på floderne.
Det er på plads.
Min fod
er hvor den skal være.
Min hånd
er rolig.
Gennem floderne
Trænger jeg ind
i landet.
Jeg lægger mig tilbage,
og
glemmer alt.

Endelig i 1987 rejste jeg selv til Trobriand Islands, nord for Papua New Guinea, for at gå direkte i Malinowskis fodspor. Bogen *Sexual Life of Savages* havde været min bibel længe nok. Nu ville jeg se for mig selv ude på de fjerne øer.

Jeg ville lave mit eget field work.

Først en researchtur med producenten Vibeke Windeløv. Via Sydney kom vi til Port Moresby, Papua New Guinea, en godt forsumpet tropisk hovedstad.

Og så med et lille missionærfly ud over kysten til øerne.

Vi mødte folk, vi så os om. Vi så hytterne, alt så fantastisk ud.

Ville det kunne lade sig gøre at filme her?

Ja, bestemt, vi fandt ud af, at vi kunne bo og arbejde der. Der var et sted, man kunne kalde en slags bed&breakfast. Værelser og en opholdsstue. En australsk ejer.

Trobrianderne var venlige. Vi fandt en mand, som kunne være fixer. Jeg skrev noter, og vi fik lavet aftaler.

Den store åbenbaring var, at det hele så ud, som vi kender det fra Malinowskis beskrivelser og fotografier.

Det var næsten ikke til at tro. Alle andre steder er der visuelle forskelle. Men her så det ud som på den gamle antropologs fotografier. Oplagring af yams fandt sted under nøjagtig samme slags tag som tidligt i forrige århundrede. Alle personerne boede i samme slags smukke lange hytter. Menneskene så ud på samme måde. Både mænd og kvinder gik rundt med nøgen overkrop. Det var næsten uvirkeligt. Det var, som om tiden havde stået stille.

Nogle måneder senere kom vi med filmholdet.

Vi kunne have samme opstillinger, somdem vi kendte fra bogen, det var virkelig mærkeligt. En høvding med sine hustruer. En kvinde, som piller lus ud af sin mands hår. En ung kvinde, som ordner bast til skørterne. En anden ung pige, som får hvid og sort maling i sit ansigt og fjer i håret. Her kan man tale om *déja vu*.

Jeg tænkte, det er en gave uden lige. Henning Camre så med skepsis på solen gennem sit filter. Den var stærk, men der kom indimellem en sky. Han missede med øjnene. Og diskuterede med sin assistent. Vi fik flyttet vores medbragte bagtæppe og fik stillet kvinden op. Hun begyndte ritualet med at smøre sig ind i kokosolie. Henning Camre filmede.

Vi sad i baghjulet på min helt.

Vi boede i øens eneste sleepover-hytte. Og fik importeret konservaret mad fra Australien. Vi havde en bil og en lokal mand til at være fixer for os. Vi var flittige "antropologer".

Malinowski skrev en dagbog. *A Diary In the Strict Sense of the Term* (1967), som først er offentliggjort mange år efter hans død.

I den skriver han, at det ikke var lykken for ham at bo så mange år i det tvungne eksil på Trobriand Islands. Han var ofte irriteret over de informanter, som man ellers får så sympatisk et indtryk af i hans bøger og må troer hans trofaste venner.

Han var irriteret over deres træskhed og lunefuldhed. Han kunne ikke altid regne med dem. Han havde bare brug for at brokke sig, det forstår man. Og grine, altså alt det, man ikke må.

Men man har brug for at være politisk ukorrekt en gang imellem. Det kender jeg godt.

Det er lige præcis det, der gør ham menneskelig i mine øjne. Han var ikke en helgen. Han havde tvivl, han var ikke fejlfri.

Fejl er en vigtig motor i livet. Det er f.eks. nødvendigt i kunstnerisk arbejde at lave fejl. Ellers kommer man aldrig videre. Fejlene kan bruges.

Jeg er ikke vild med helgener med et fejlfrit liv, det er det kedeligste af alt. Det gælder også Jesus, som gerne ville gøre det gode hele tiden. Ham var der dog menneskelige sprækker i. Man kan ikke gøre det gode hver eneste evige gang.

Jeg foretrækker det menneskelige menneske. Han eller hun, der kan begå fejl og leve med det.

For mig er det Malinowskis ukorrekte dagbog, der sætter hans fantastiske arbejde i perspektiv.

LITTERATUR

Leth, Jørgen

2015 "Bronislaw Malinowski, polsk-engelsk antropolog", *Mine helte. Det uperfekte menneske*, København: Gyldendal.

Jørgen Leth, forfatter og filmskaber